

00
Kr

2947
an

1. N. 7.
PHYSICÆ CURIOSÆ
ET UTILIS
MISCELLANEA,

Publico exposita examini,

PRÆSIDE

JOH. JACOBO

Waldschmidt /

Serenissimi Hæsiæ Principis

Medico Cubiculari & Professore Or-

dinario : p. t. Academiæ

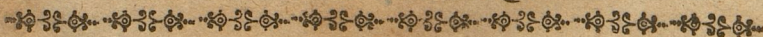
RECTORE.

RESPONDENTE

DAN. HENRICO Gaudel /

MARBURGensi HASSO.

Ad diem 20. Junii H. L. Q. S.

Marburgi Cattorum,

Typis JOHANNIS HENRICI STOCKENII, 1685.

25

SOLI DEO

Omnigenæ Salutis ac prosperitatis fonti

Sacræ hæ sunt
paginae

PHYSICÆ CURIOSÆ ET UTILIS
MISCELLANEA.

T H E S. I.

Vita Plantarum consistit in earundem legitima
textura, constanti pororum integritate &
succu alibilis à materia ætherea agitati pe-
renni per tubulos distributione.

Plantas inter corpora viventia referimus, quia cum
animatis corporibus hoc commune habent, quod
æquè nutriantur & augeantur, suisque organis in-
structa sint, mediantibus quibus succus alibilis dige-
ri & dispensari possit: succus enim nutritius à calore
agitatus impellitur è tellure in radices, ex his provehitur per
tubulos & poros ad summitates usque, illudque non solum re-
staurat quod singulis momentis tenues abit in auras, sed no-
vum quoque incrementum superaddit. Quemadmodum
autem diversitas Plantarum in alia atque alia textura particu-
larum illas constituentium consistit, ita ipse etiam succus ali-
bilis diversæ est indolis, quatenus non solum plus vel minus à
calore agitur, sed quatenus etiam è diversis partibus, aliis
nempe figuræ & magnitudinis, componitur, ut perquam facile
dari possit ratio, quare una eademque planta hoc in solo mar-
cescat in aliò verò crescat & germinet: & quomodo diversi
generis plantæ ex eadem nutriantur terra; quippe hæc cum

A 2

aliis

aliis plantarum affectionibus & qualitatibus per pororum configurationem & particularum situm motum & magnitudinem quotidie explicamus. Quod si nunc quæras, quid igitur intelligamus per animam vegetativam? dicimus eam esse ignem tantum calidum, plantarum seminibus in-existentem; qui author sit motus & fermentationis, omnesque partes secundum leges naturæ ita disponat, ut certæ plantæ species inde nascatur: si vero ipsum succum nutritivum ab æthere agitated animam vocare velis, facile me consentientem habebis; cum diversis utamur terminis, & tamen idem dicamus.

ANTITHESIS.

Plantæ vivunt per animam vegetativam, quæ est ipsarum forma, dans esse, distingui & operari.

Peripatetici formæ substantiali varias tribuunt facultates; auctricem, nutricem, alteratricem, attractricem &c. medi-antibus quibus forma agit in materia, ita ut spiritus etiam poris figuris & motu particularum semper ad formam substantialem tanquam alterum regni vegetabilis Phœbum confugiant. Cum autem ipsis statim in limine lis mota esset de existentia hujus idoli, novam quæsierunt elabendi rimam, ipsisque plantis inclinationem & appetitum tribuerunt, prætendentes, non posse ejusmodi facultates à modis corporis dependere, sed necessario admittendam esse animam quandam vegetativam, quæ tales in plantis edat operationes. Verum enim verò! Cl. Claubergius invenit huic nodo cuneum, qui jam dudum omnes circa hoc negotium subortas difficultates diluit, solidissimis ostendens rationibus, fictam hanc cognitionem naturalem scilicet & fragili niti fundamento: Quis enim dicet, plantas ad sui conservationem inclinare, quamlibet

92 (5) 96

bet sibi simile appetere, & succum nutritium attrahere? Cognitio certè non nisi in mente esse potest: neque quis eam aliter animo concipere potest quam intellectum vel mentem aliquam. Aut enim cognitio illa naturalis erit discursiva, aut non discursiva; quicquid hic elegeris crucem tibi figet, ut in conflictu experieris. Itaque nullis his figmentis, solum motum localem formam essentialem esse rectius statuimus; qui secundùm leges naturæ omnia disponens suum cuique tribuit, & substantias aliter atque aliter modificat; Hinc est, quod naturæ h. e. motus, figura, magnitudo & situs particularum, divinæ rationis ductum infallibili necessitate sequatur: Nam opus naturæ est opus intelligentiæ non errantis, & agit hic motus ex necessitate citra ullam cognitionem, haut secus ac sagitta à perito sagittario dirigitur ad scopum, quem tamen ipsa minimè cognoscit.

T H E S I S II.

Omnes plantæ ex certo nascuntur semine.

Quicquid enim generatur, ex semine generatur. Et licet quædam ex nullo semine nasci videantur, semine tamen suo non carent.

A N T I T H E S I S.

Datur spontaneus plantarum ortus.

Multùm diuque in hac parte laborârunt scholastici, ut explicarent plantarum ortum spontaneum in terra putrida, ruderibus murorum, aliisque in locis sterilibus. Verùm incassum. Semina plantarum deferuntur vel à vento; vel ab avibus deponuntur; vel cum imbre depluunt, vel in ipso limo delitescunt, donec supervenientē proportionato calore germinare incipiant.

Anima brutorum est subtilior sanguinis pars, cum omnes illorum actiones sint merè automaticæ, ita ut bruta non tam agant, quàm agantur.

PER sanguinem intelligimus liquorem tam vitalem quàm animalem, siue spiritus vitales & animales, quorum il li vitam & calorem, hi motum & sensum dare dicuntur; Et prout hi posteriores ab obiectis tam externis quàm internis aliter atque aliter determinantur, ita variis quoque animal cietur motibus citra ullam aliquam cognitionem sensualem, quæ eodem cum naturali laborat morbo, quem NON ENS vocare solemus: id quod probatum ibimus. Nemo autem inficiabitur, quod omnis res sit vel substantia cogitans, vel extensa, vel modus substantiæ: sed quò cognitionem referre possint nõ video, nisi ad ipsam substantiam cogitantem, quæ per cogitationem vel rò cogitare est id quod est. Res autem extensa nunquam capax esse potest cognitionis, quia in materiam non cadit, nec cadere potest; nonne enim rem extensam clare & distinctè concipio, non conceptâ cogitatione, ipsamque cogitationem concipio sine extensione. Quid! an fortè figura rotunda vel quadrata erit dubitatio, affirmatio aut negatio: an fortè motus erit passio amoris, tristitiæ, lætitiæ, aut doloris: Nugæ! Stat ferreum hoc & plusquam adamantinum argumentum, de ponte nunquam deijciendum. Si bruta cogitant, tum cogitatio aut est de essentia materiæ; aut est proprietas materiæ: aut est modus materiæ: sed neutrum dici potest. Ergo bruta non cogitant & consequenter non sentiunt, neque animam habent sensitivam. Minorem probo. Cogitatio non est de essentia materiæ, aliàs omne

omne statim quod esset materiale etiam cogitaret. Neque cogitatio poterit dici proprietas materiæ, quia non omni materiæ competit. Neque tandem erit modus substantiam afficiens: illud enim est modus rei, quod sine subiecto cuius est modus intelligi nequit: Ego autem intelligo quid cogitatio vel perceptio sit, quamvis non simul concipiam rem extensam, imò quamvis etiam negem dari ullam aliquam rem extensam in rerum natura. Profectò hoc argumentum tanto pollet robore, ut omnes mihi eximere possit scrupulos, quos in contemplandis brutorum actionibus quandoque suboriri deprehendo. Equidem diffiteri nolo, quod si quis brutorum actiones sub examen vocare velit, nulla habità ratione naturæ rerum, ipsum plures reperturum, quæ primò statim intuitu aliquam cognitionem in volvere videantur, præsertim si saltem comparisonem instituere velit inter motus, qui in suo fiunt corpore, & cogitationem pedissequam habent, & inter motus quos in brutis cieri vider. Non autem ad verum lydiæ lapidem hanc controversiam expendat: quæ falsâ demonstrandi ratio plures fortè in hunc de brutorum cognitione errorè præcipitavit: quos ut declinare possimus attendere est.

2. Illa anima brutorum facultate cognoscendi prædita aut erit materialis aut immaterialis. Si est immaterialis, tunc erit res cogitans, in essentia cum omnibus spiritibus conveniens. Si est materialis non poterit omnes partes informare, nisi penetrationem dimensionum admittere velit: Nam ubi punctum erit corporis organici, ibi non poterit esse punctum formæ informantis materialis, ergò plures erunt partes quæ non infirmantur.

3. Occurrit argumentum priori non minus efficax, quo le Grand quoque utitur. Si bruta cogitant, aut tota cogitatio recipitur in tota materia, aut tota in exiguis materiæ partibus, aut singulæ perceptionis partes in singulis materiæ partibus recipiuntur. Si tota anima objecti speciem

admit-

admittit, quomodo sensus distinguuntur? cum sic in quolibet ejus puncto rerum species effigientur. Si singulæ partes totam objecti imaginem admittant, necessum est, ut unum materiæ percipientis punctum innumeras objecti species contempletur, & id æquet objectum, à quo infinitis propemodum vicibus superatur, quod nemo cui sanum est cerebrum dicet? Nam qui fieri potest, ut monas una physica quæ minima existimatur esse materiæ particula expansi alicujus objecti & varii coloris tincti, integram imaginem recipiat? sin demum dicas, singulas materiæ partes singulis perceptionis partibus respondere, sequetur, totum objectum nunquam percipi posse, quid enim super erit, quod totum objectum percipiat & de eo judicium ferat, cum jam omnes percipientis partes singulas imaginis objecti partes admiserint. Quod si 4. bruta cognitione quadam prædita essent, etiam verbis, cum omnia organa ad voces formandas habeant, vel saltem signis, cogitationes suas nobiscum communicarent; vel saltem ad ea, de quibus interrogarentur, appositè responderent: id quod hactenus nunquam observari potuit. 5. Si datur cognitio sensuælis, in quo quæso differt ab intellectuali: an in eo, quod sensus cognitio sit simplex & apprehensiva cognitio, nulli falsitati obnoxia; cognitio autem rationis sit paulo magis composita discursiva & reflexiva? Verùm quis non videt, ipsa bruta sic nobis fore perfectiora, quoniam ipsarum cognitio propius accedit ad Dei & angelorum cognitionem, quàm ratio humana. 6. Facultas illa cognoscendi vel cogitandi in brutis angustis inclusa esset carceribus quia in ipsis brutis terminatur; haberent ergo cogitandi facultatè propter se, cum creatorem suum non agnoscant, in ejus amorem & laudes ferantur. Sunt itaque à Deo alienata, & sibi soli cogitant, hoc est sunt peccato contaminata, juxta *Sanctum Augustinum* dicentem: peccatum esse averfionem à Deo & conversionem ad creaturas. Sic bruta edunt, bibunt

bibunt, fruuntur terræ bonis, student suis commodis, se tuentur; præterea nihil. 7. Si bruta habent animam cogitantem, Deus arguitur & inconstantiæ & iniustitiæ, cum tamen sit summè justus, summè constans & misericors. Nam annihilat formam brutorum, corpus autem ab annihilatione vindicat. Deinde videmus arbores cædi, frangi, uri, comburi; sed hæc omnia iustissimè, quia non sentiunt: bruta autem eadem imo graviora subeunt pericula, sicque essent creaturæ omnium miserimæ atque abjectissimæ, quia mala sua sentiunt percipiunt atque cognoscunt. 8. Si animæ brutorum intereunt, & tamen cogitant, quàm facilè quæso poterit per hanc sententiam convelli tener animus, ut credat, & nostram animã fore mortalem, cuius tamen immortalitatem ut ex lumine naturæ demonstremus, omnem movere deberemus lapidem; quæ occasio penitus per hanc peripateticorum sententiam præscinditur. Et 9. quid multis opus est. Si plurimæ actiones in nobis fiunt sine cogitatione, à sola determinatione objectorum proficiscentes, quidni fieri poterunt adhuc plures in ipsis brutis? Vide Tractatum Gallico idiomate conscriptum *l'ame des Bestes*: & *Dar Manson in libello inscripto: La beste transformée en Machine.*

ANTITHESIS.

Bruta non sunt automata, sed sunt corpora viventia. Sunt substantiæ cognitione sensuali præditæ; cognoscunt, sentiunt, percipiunt.

UT hanc suam assertionem plausibilem reddant, varia contradere solent adversarii argumenta, quibus recentiorum & veriorum de anima brutorum sententiam vulgo exotam ridiculam & absurdam reddere conantur. Perlustrabimus ea ordine eò, quò nobis hæc vice occurrunt. Et quidem *Achilles*

B

les

les audit *argumentum*, quod in prima hic ponimus acie. Bruta perfectiora, dicunt, sentiunt, ergò percipiunt: Ecquis inficiabitur, illa videre, audire, olfacere & gustare, cum tales ipsorum actiones quotidie oculis nostris usurpemus. Eligunt pastum, discernunt fœtidum, purum ab impuro segregant. Prudentiam quandam animadvertimus in canibus, fumiis: astutiam in vulpe; metum in ovibus ex aspectu lupi, ex intuitu canis in lepore, in gallinis approximante milvo; in cane furente frustrum carnis fugam propter periculum. Studium salutis & tutelæ ab incommodis observamus ferè in omnibus: apes regem suum sequuntur, auscultant ejus nutibus, redeunt è locis remotis ad alvearia, sepeliunt mortuos, locant veteranos in præfidiis, ceu milites stationarios, dum interea juniores vegetæ adhuc & alacres excurrunt, mel in pratis colligunt, & improbo labore domum referunt; Et quis omnes istas brutorum actiones, totidem prudentiæ & cognitionis argumenta, in digitos mittere poterit? vide sis *P. Pardies in peculiari de brutorum actionibus libello*. &c. Ita quidem est, uti jam supra monui. Si cum homine philosophiæ ignaro agendum sit, vix impelli poterit, ut credat hanc actionum varietatem à determinationibus ab objectis factis, & artificiosa partium organicarum dispositione dependere, propterea quod non attendat, etiam in proprio suo corpore similes edi actiones, ad quas anima rationalis non concurrat, quæque absque omni cogitatione peragantur. Sin vero cum philosopho hæc componenda sit, nullus dubito, quin facile eò redigi possit, ut vel invitus concedat, duo saltem dari rerum genera, qualia sunt res cogitantes & res extensæ. Itaque cum bruta non inter res cogitantes sed extensas referri possint, nequaquam poterunt cognitione esse prædita, & saltem improprie sentire dicuntur, quatenus motus ab objectis impressis in ipsorum organis recipiuntur, non autem percipiuntur: Sentire enim propriè dicit conscium esse, id quod

quod de brutis dici nequit. Atque prout cerebrum in brutis ipsique spiritus animales variè ab objectis afficiuntur, ita variè quoque in illis fiunt actiones, varièque cientur motus: Cœterum: quod illas attinet actiones, quæ cuilibet speciei propriæ sunt, quæque ab instinctu naturali proficiuntur, facillè quidem largimur, quod cognitionem præsupponant, sed non in bruto, verum in Creatore, in ente illo perfectissimo, cuius sapientiam & omnipotentiam devote veneramur in brutis, quod ipsorum corpora tam affabrè fabricaverit, totque organis instruxerit, ut pro instituti varietate varias easque admirandas edant actiones, nosque doceant, opera illa naturæ esse opera intelligentiæ. Nam quod bruta ad certa objecta accedant, ad aliorum autem præsentiam fugiant, seque conservare & tueri velle appareant, id inde est, quod videlicet ab objectis diversimode afficiantur, ipsorumque cerebrum ita sit dispositum, ut pro objecti conditione tales in cerebro aperiantur pori, per quos spiritus animales ad illas torrentis instar tunc ruant partes, quarum motus pro tutela obtinenda & incommodis avertendis necessarii sunt: Sic radii luminæ adventante jam lupo ita ab ejus superficie reflectuntur versus oculos ovis, ut occasione hujus motus vel impressionis ad cerebrum usque continuatæ tales in eo aperiantur pori, per quos & mediantibus quibus spiritus animales determinantur statim, ut eas inflent & irradiant partes, quas ad fugam capefendam moveri necesse est. Et dum lupo eam citato insequitur cursu, id non fit propter cognitionem, sed solius naturæ instinctu citra ullam aliquam cogitationem, quatenus nervi in ventriculo vellicati novam cerebro invehunt dispositionem, ut prædam quærat, lumen autem ab ovo reflexum, ut eam prosequatur. Pari ratione apes agunt; nempe colligunt nectarem ex instinctu, non vero instituto, efferunt mortuos à quorum odore afficiuntur; anno sæ domi latent ob spirituum pau-

pertatem & inertiam: regis ad exemplum componuntur omnes, cum is solus inter fœmellarum miriades regnet mas.
Dices: nonne Deus perfectioribus animantibus id privilegium concedere potuit, ut innata gaudeant cognitione, non obstante quod ipforum animæ sint materiales. *R.* Ego non determinabo quid Deus possit. Sed dico, quod tale quid non velit, quia naturas rerum non evertit. Et desiderarem scire, an talis creatura esset res simplex an composita? Non poterit enim esse simplex, quia ex re extensa & cogitante componeretur: quod si res illa extensa cogitaret, constaret simul etiam ex re immateriali, quicquid enim cogitat est immateriale, & ideæ cogitationis & extensionis sunt planè diversæ, neque una ab alia dependet: Imò idem esset, ac si dicerem, unum idemque subjectum duas diversas habere naturas, quod citra manifestam contradictionem de subjecto simplici dici nequit. Verbo! Quid opus erit hoc difficultatum mare ingredi. Nonne enim videmus, tales hodierno tempore fabricari machinas, tanto instructas apparatu, ut facilè imponi posset credulis, illas vivere & sentire, cum ad contactum clament, progrediantur, eant, redeant, variæ in illis moveantur partes: quidni plura præstare poterunt bruta, cum infinitis gaudeant organis pro innumeris motibus instituendis: Et si Deus faceret machinam bruto per omnia similem, sufficientique organorum apparatu & textura instructam, ita ut bruti alicujus v. g. canis actiones & passiones exprimere posset, ea saltem intercedente differentia, quod in hac machina motus cum nulla cogitatione aut aliquo proposito sint conjuncti, sed quod tantum per objectorum actionem & cerebri aliarumque partium admirandam fabricam certumque spirituum cursum conferrentur. Hæc si inter plurimos poneretur canes, in quibus motus cum cogitatione fieri dixisti, quibus, quæso! signis eam ab illis distingues. Nullis profectò: è quo palam fit,

solum

solùm organorum apparatus edendis omnibus brutorum actionibus & exprimendis eorum passionibus parem & sufficientem esse. Videtur tamen excipi posse, quod si machina talis imitaretur actiones hominis, propterea tamen non sequi, hominem carere anima cogitante. Verùm istum hunc jam dudum pro me exceperit *Cartesius*, cujus verba hic ex *dissert. de Method.* apponere non pœnitebit. Duo sunt, *dicit*, quæ nobis indicant, naturam talis machinæ longè à natura nostra differre. 1. Quamvis enim aliqua profert vocabula, & sit angatur, clamet, nos ipsam lædere &c. tamen impossibile erit, ad omnia appositè respondere, quæ coràm ipsa proferentur, sicque viderem illam nunquam sermonis usum habituram. 2. Posito, tales machinas multa æquè ac nos, imò etiam perfectiùs facere, in quibusdam tamen aliis aberrabunt, ita ut videamus, eas cum ratione non agere, sed solummodo ex organorum dispositione: ratio enim est instrumentum universale, quod in omni occasione usui esse potest. Hâc duplici viâ agnoscì etiam potest discrimen quod inter homines & bruta intercedit; observatu enim dignum est, nullos reperiri homines adeò hebetes ac stupidos, ne amentibus quidem exceptis, ut non possint diversas voces aptè construere, atque ex iis orationem componere, qua cogitationes suas patefaciant: Contrà verùm nullum esse aliud animal, quantumvis perfectum, quod simile quidquam faciat. Hocque ex organorum defectu non contingit; videmus enim picas & psittacos easdem quas nos voces proferre, nec tamen sicut nos loqui posse, hoc est, ita, ut ostendant, se intelligere quid dicant. Cum nihilominus surdi & muti, sicque non minùs, sed magis, quàm bruta, destituti organis, quibus alii in loquendo utuntur, soleant propriâ industriâ quædam signa invenire, quibus mentem suam aperiant iis quibuscum versantur &c. Sed veterem iterùm occurrunt cantilenam, semper distinguentes inter cognitionem

sensualem & intellectualem, hanc in materiam nunquam ca-
 dere posse concedunt, illam autem, si non omnibus, saltē per-
 fectioribus brutis, datam esse, asserunt: Atque instantiæ loco
 philosophum introducunt, qui quamvis argumentandi me-
 thodum in scholis peripateticorum non didicerit, à natura ta-
 men alma matre habet, quod syllogismos facere possit, canem
 volo in bivio aut trivio cōstitutum, dum vel heri sui vel leporis
 premit vestigia, & vi cognitionis istius sensualis qua præditus
 est, hunc in modum argumentatur. Herus meus non ivit per
 alteram viam, nulla enim ibi sentio miasmata, & tamen unam
 ex his duabus viis ingressus est, igitur sequar illum per hanc, cui
 effluvia quædam impressa esse naribus exploratum habeo.
 Vel hunc in modum: lepus per unam ex his tribus viis elapsus
 est; sed neque per hanc, neque per illam. Ergo per tertiam
 aufugit. Profectò hæc omnia satis acutè dicuntur. Verum
 quis non videt hoc hominis esse ratiocinium. Hinc rectiùs
 dicitur, canem herum non sequi per viam quam herus non
 calcavit, non, quod fortè cognoscat, illum eò non ivisse, sed
 quod à vestigiorum odore ibidem non moveatur, dum è con-
 tra in alterâ viâ ab effluviis gramini & terræ afflatis spiritus
 animales ita determinantur, ut influxu suo canem per hanc
 viam propellant vel abripiant, & non per illam.

Excipiunt. Canes recordantur illati damni, ergo præditi
 sunt cognitione. *R.* Hoc fit propter memoriam, qua pol-
 lent; sive propter vestigia cerebro antea impressa, hæc enim
 spiritus animales faciliè invitant, ut quando ab eodem objecto
 vi luminis ab eo reflexi fibrillas tum oculi tum cerebri afficien-
 te ad excursionem determinantur, faciliè eadem legant in ce-
 rebro vestigia, & glandulam pinealem pristino quoque agi-
 tent more, ut necessario eadem producat passio. Omnium
 enim passionum causa est agitatio, quâ spiritus animales glan-
 dulam cient, ex cujus agitationis inæqualitate, & partium spi-
 rituum

rituum animalium, è quibus constant, varietate, ipsi spiritus in musculos diversimode deducuntur, & diversas affectiones inducunt. Quando itaque spiritus, qui rei alicujus ideam constituunt, semel sibi viam delineant, atque inter filamenta, ex quibus cerebri substantia componitur, se intruserunt, non tanta vis postmodum requiritur, quàm secunda vice adstringantur ad istam viam repetendam, quanta opus fuit, ut illam sibi primò parent: quo fit, ut quando similis species super glandula effingatur, spiritibus sola facilitas, quam per primam suam orbitam pergendi inveniunt, suffectura sit, ut eam rursus ingrediantur; adeoque mirum non sit, si canis v. g. ob damnum ab homine aliquo sillatum, illum postmodum intueri non valeat, ut non damni idea illicò occurrat, & ad fugam vel allatratum concitetur.

Alterum argumentum priori viribus non inferius à quorundam animalium docilitate desumitur: sed quis nefcit, docilitatem inferre cognitionem, quicquid enim capax doctrinæ, cognitione præditum sit oportet. Bruta nihil sciunt, nec aliquid præter motus locales in illis reperitur. Sic psittacus propriè non loquitur, sed Trachea & respirationis organa ab influxu spirituum ita disponuntur, ut aer expulsus talem edat sonum & strepitum, id quod non magis cognitionis index est, quam si rupibus tale quid tribuere velimus, eo quod Echo producant. Nulla enim bruta reperiuntur, quæ facultatem loquendi obtineant, etsi apparatu ad voces formandas sint instructa, quia loqui est cogitationes suas per certas voces aliis revelare, quod de brutis nunquam dici poterit. Docilitas autem in eo saltem consistit, quod aer à certorum verborum prolatione commotus aures afficiat, & consequenter cerebrum, ita ut tales pori in eo aperiantur, per quos spiritus nervos, asperæ arteriæ & respirationis organis insertos, ingrediantur, & repetita sæpius hac impressione ita tandem asuecant, ut

occasione objecti alicujus externi vel interni v. g. famis ita in
 partes illas influant, easque influant, ut aer vi protrusus sonum
 certorum verborum producat. Neque enim hoc cogni-
 tionē arguit, quando bruta diversos edunt clamores, quin potius
 dicendum est, hos à diversis motibus in sanguine & spiri-
 tibus excitari, non enim propterea clamamus, quia mente
 præditi sumus, sed quia pulmones habemus. Quod si me-
 cum perpendere velis, bruta verberibus, fame, & pastu cogi, ut
 certis actionibus, quas plurimi cognitioni in acceptis referunt,
 assuescant, palā fiet, nihil in illis reperiri præter motus, à duobus
 objectis antea excitatos, quorum unum, altero non amplius
 præsentē, tanta tamen pollet vi in cursu spirituum proficien-
 do ob rationem supra datam, ut alterius objecti motus de-
 terminatio simul contingat. Sic canis venaticus videns
 perdicem illicò gradum sistit, & motu caudæ passionem su-
 am exprimit: hic duos deprehendimus motus, unus est à na-
 tura, nempe ut prædam prosequatur, sed alter consuetudine
 & comminationibus introductus fortior est; nam modus in-
 formandi hic est, apponitur cani perdix, & quoties vim in-
 ferre conatur, excipitur verberibus, manibus verò tenetur, ne
 aufugiat, hinc fit, ut duæ impressiones jungantur, & canis
 postmodum ad perdicis conspectum vi spirituum ad eundem
 motum & situm partium subeundum cogatur. Hoc si aliis
 brutorum actionibus explicandis applicare velis, assertio no-
 stra erit in vado. Sed properandum nobis est ad *argumen-
 tum tertium*, quo adversarii sententiam suam corroborare sa-
 ragunt. Illud petitum est ab antiquitate. Nemo, dicunt,
 unquam hac de re dubitavit, cum ipsa natura nos doceat, bru-
 ta aliqui prædita esse cognitione. Ecquis dubitabit de ve-
 ritate rei, quam ipsa natura nobis suggerit? quis vel infantibus
 persuadebit, bestias non sentire, cum videant illas easdem
 ferè & similes quotidie edere actiones; profecto nova hæc est
 in

inaudita sententia videtur vim inferre sensui communi. Bruta habent oculos, neque tamen vident, aures habent, neque tamen sonum percipiunt &c. *ꝛ.* Nova veritas nonne etiam est veritas? Nonne multa hodie in apricum deducta sunt, quæ per tot secula ignorantiae tenebris involuta & sepulta jacuere, neque tamen minus vera sunt, quam antiqua, modo ab illis qui præjudiciis non sunt contaminati, clarè & distinctè percipi possint. Sic nemo persuadebit infantibus, dulcedinem non præexistere in saccharo, & calorem in igne non esse similem sensui in nobis producto, nec tamen hæc sententia propterea malè audit, vel ab adversariis falsitatis argui potest. Et quid de motu terræ dicam. Nonne hæc *Copernici* sententia primò ab omnibus ferè cachinnis excepta, & ceu doctrina sanè rationi & experientiæ reclamans proscripta fuit, verum cum paulò mitius tractari cœperit, rationibus æquâ lance trutinatis multorum clarissimorum virorum calculo fuit approbata, & plures fortè hodiernò hoc essent tempore, qui eam palàm defendendam susciperent, si argumenta illa evitare possent, quæ *Ptolomaici* ex *S. Scriptura* mutuantur, cum nihil ab intellectu amplius excogitari possit, quod doctrinæ huic contrarietur, nisi hoc unicum, in *Scripturâ* mentionem fieri motus solis & quietis terræ. Facilè itaque largior hanc de anima cogitante brutorum doctrinam annosam esse, & præjudiciorum situ obductam, alteram econtrà de carentia sensuum in brutis novam quidem esse, sed rationi magis congruam. *Vltimum* tandem *argumentum* *Scripturæ* autoritate nititur, quæ brutis cognitionem aliquam tribuit. *ꝛ.* *Scripturam* per *scripturam* esse interpretandam. Ast nusquam mentio fit alicujus substantiæ facultate cogitandi præditæ, quæ materiæ ceu absolutum ens superaddita sit, cum de ea viri illi qui ex instinctu & afflatu Spiritus sancti locuti sunt, ne cogitarint quidem.

C

Imò

Imò *Psalmo 32.* expressè monemur, ne similes simus bestiis vel equis, quæ intellectum & rationem non habent: Adeoque Scriptura potiùs negat brutis rationem & ex ea procedentem docilitatem, quæque proinde non rationibus & verbis, ut signis quibus intellectus excitatur & eruditur, sed freno & verberibus (motibus localibus) coercenda sunt, ut tibi pareant: Secus ac cum homine rationis compote & docili agi solet. Hinc est, quod divus Petrus illa vocet ἀτόρα ζῶα & animalia muta & ἀφώρα, quæ licet sonum edant, verba tamen non proferre, quibus ut conceptuum signis mentem indicent. Sed concludo verbis *Heidani.* Videant ergò, quibus propriam excellentiam & decus ita prostituere lubet, ne se pares faciendo brutis, & tam exigua distantia ab illis se jungendo etiam justo Dei iudicio paulatim fiant, quod esse volunt, sicut equus & mulus in quibus non est intellectus. Et quisquis intellectus esse potest in re corporea, in materia extensa, in igne, æthere aut sanguine? an extendi, moveri, in mille figuras diversitari, est percipere, intelligere, judicare, velle, meminisse, imaginari, sentire? An fortè, cum corpus in punctum cogitur, fit perceptio; cum lineam rectam ducit aut curvam, tum fabricatur enunciationes veras vel falsas vel dubias; cum circulus aut semicirculus aut etiam triangulus ducitur, tum struit Enthymema vel syllogismum, & si ille à figura paulum deflectat, tum oritur sophisma? Quis hæc sine indignatione & risu proferri audit?

TANTUM.

MAN

MANTISSA.

I.

Non dantur qualitates reales in mundo Philo-
sophico.

II.

Mundus est indefinita extensionis.

III.

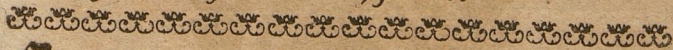
*Plures dari mundos manifestam implicat contra-
dictionem.*

IV.

*Corpora colorata dicuntur, tum quae radios lumi-
nares reflectunt in oculos, tum quae radios inter
oculum & objectum fluctuantes absorbent. Il-
la sensationem produciunt motum inferendo,
haec motum sistendo.*

V.

*Ergo corpora nigra videntur, quamvis nullos refle-
ctant radios: afficiunt enim oculos, non motum
inferendo, sed motum sistendo.*

Sieichwie der Ketten-Ring mit allen den Gelenken
Ganz unzertrennlich starck sich in einander schrencken/
Sieichwie das lobte Feuer nicht ohne Rauch kan seyn/
Das grosse Himmels-Liecht nicht sonder Strahl und Schein;
So bleibet Ehr und Lob auch nimmer abgerennet
Wo man mit ernstem Fleiß zur Tugend sich bekemmet/
In finster-braunen Nacht belobre Künste übt
Und unerdrosener Fleiß der Stummen Lehre liebt

Et

Eh als des Phoebus Glanz am blauen Himmel prangeet
 Und noch der Perlen Thau am Baum und Blättern hangeet/
 Wann mit der schwarzen Nacht ihr Erressen ist verricht
 Die Morgenröht/und bringet beliebtes Tages-Licht.
 Wann ander' irrzig gehn/versehln Parnassus Strassen/
 Unedles träges Sinns der Tugend-Bahn verlassen/
 Bleibt dennoch unberingt auff der betreten Bahn;
 Solch überirdisch Geist begehret Wolcken an.
 Er dringet eilends durch bis daß er dort erstiegen
 Den Gipfel höchsten Ruhms/sein Muht will nicht erliegen/
 Bis nach erlangter Ehr/der sauren Arbeit Lohn
 Der Edlen Tugend Zweck/der Tugendhafften Cron.
 Seht! eben dieses seht! wirds endlich Euch auch bringen/
 Sehr wehrter Freund da Ihr so Erden ab auffschwingen
 Euch höchstens untersteht/ den Tugendhafften Sinn
 Auff vorgestecktes Ziel/da Ihr verlanget hin.
 Drum müste sich zuvor der Ketten-Ring zstückeln
 Und man muß nimmer Rauch bey großem Feur erblicken/
 Die Strahlen-reiche Sonn blieb ehe sonder Schein/
 Eh dieses Euer Thun soll unbeebrt seyn.

Zu Bezeugung ohngefärbter Freundschaft gegen dem
 Herrn Respondenten hat dieses ringförmige auß
 wohlmeynendem Gemühte hinzusetzen wollen

J. G. Haumann.

01 A 6559

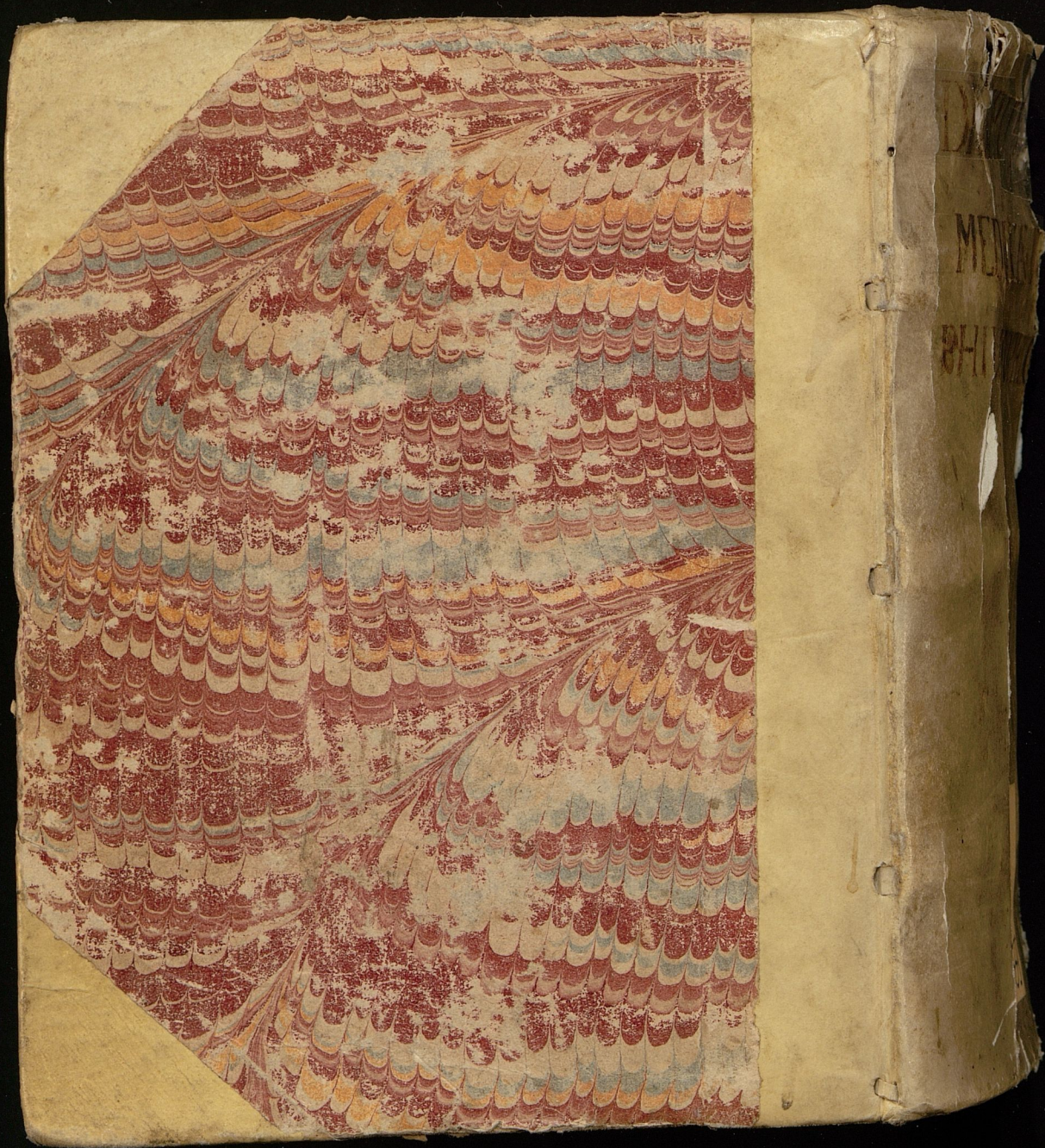
ULB Halle 3
002 936 151

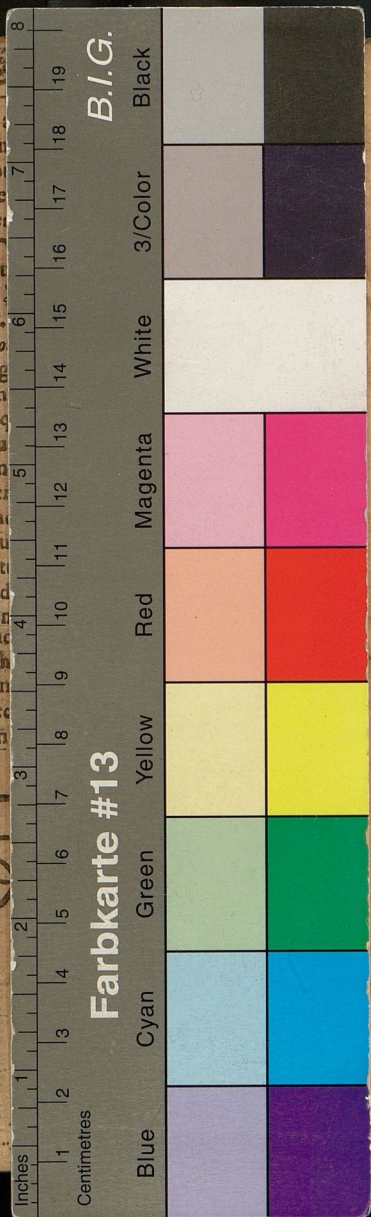

sb.

Vb 17

1. N. 7.
PHYSICÆ CURIOSÆ
ET UTILIS
MISCELLANEA,

Publico exposita examini,
PRÆSIDE
JOH. JACOBO
Waldschmidt/
Serenissimi Hæssiæ Principis
Medico Cubiculari & Professore Or-

dinario : p. t. Academiae
RECTORE.
RESPONDENTE
DAN. HENRICO Hautel/
MARBURGENSEI HASSO.

Ad diem 20. Junii H. L. 2. S.

Marburgi Cattorum,
Typis JOHANNIS HENRICI STOCKENII, 1685.